

Piwo, woda i przyroda

Przed miesiącem opisaliśmy „Program małej retencji wodnej dla województwa śląskiego”, który powinien się raczej nazywać programem budowy i modernizacji zbiorników wodnych. Obecnie toczy się sprawa budowy jednego z nich, zbiornika retencyjnego na potoku Leśnianka w gminie Lipowa.

Dolina potoku Leśnianka, zwana Doliną Ostrego, położona jest w Beskidzie Śląskim, na terenie Parku Krajobrazowego Beskidu Śląskiego. Jest obok Doliny Wapienicy najpiękniejszą doliną tego regionu. Cały ten obszar proponowany jest do objęcia ochroną w ramach europejskiej sieci Natura 2000. Jest on istotnym terenem występowania wilka, zamieszkują go również rysie oraz inne rzadkie gatunki wymienione w Dyrektywie Siedliskowej Unii Europejskiej. Dno doliny porastają płaty łągi jesionowej i olszyny górskiej. Na brzegach potoku rośnie szereg rzadkich i chronionych roślin, m.in. tojad mocny, wawrzynek wilczętyko, pierwiosnka wyniosła, parzydło leśne. Żyje tu również wiele chronionych zwierząt: orzesznica, koszatka, popielica, rzęsorek mniejszy, smużka, gacek brunatny, nocek wąsatek, nocek Brandta, podkowiec mały, gronostaj, wydra, dzięcioł pstry duży, dzięcioł zielonosiwy, zimorodek, pluszcz, traszka karpacka, traszka grzebieniasta, salamandra, kumak górski.

Dolina Ostrego. Fot. Radosław Szymczuk

Dolina znajduje się w centrum terytorium żyjącej tu wilczej watahy, tropiono tu również rysia. Ze względu na wysokie zagęszczenie kopytnych, jest to ważny obszar łowiecki dla dużych drapieżników. Zbocza i dno doliny są stałym obszarem zimowania dzikich kopytnych – jeleni, saren i dzików. Poprzez dno doliny biegnie ważny szlak komunikacyjny dla wszystkich żyjących tu dużych zwierząt. Stoki doliny zamieszkuje wiele rzadkich ptaków, m.in.: głuszec, sóweczka, dzięcioł biało-grzbiety, dzięcioł trójpalczasty, dzięcioł czarny, dzięcioł zielony i dudek.

Pomysł budowy zbiornika w Dolinie Ostrego wyszedł z inicjatywy gminy Lipowa i Browaru Żywiec, które zawarły porozumienie w tej sprawie we wrześniu 2004 roku. Zbiornik dostarczałby wodę zarówno dla browaru, jak i dla mieszkańców gminy. Grupa Żywiec SA zapewni finansowe i techniczne wsparcie dla inwestycji w kwocie około 25 mln zł. Natomiast gmina Lipowa wystąpiła o zmianę przeznaczenia gruntów na potrzeby budowy zbiornika i zapory. Projekt tego zbiornika zakłada budowę zapory kamienno-ziemnej z ekranem betonowym o wysokości 21,5 m i długości 157 m, przegradzającej potok Leśnianka w centralnej, zalesionej części doliny. Utworzony zbiornik wodny będzie miał długość ponad pół kilometra (560 m) i powierzchnię 7,7 ha.

Gmina Lipowa przez ostatnie lata boryka się z problemem niedoboru wody pitnej, ponieważ duże ujęcie wody na potoku Leśnianka we wsi Ostre, o wydajności 70 l/s, jest całkowicie wykorzystywane przez Browar Żywiec. Potrzeby gminy wynoszą tylko 14 l/s. Browar Żywiec od wielu lat posiada zezwolenie wodno-prawne na eksploatację ujęcia. Był to od dawna powód konfliktu z lokalną społecznością. W ostatnich, stosunkowo suchych latach ujęcie nie pokrywało nawet w całości zapotrzebowania browaru. Zgodnie z nową ustawą „Prawo wodne”, dostarczanie wody pitnej dla ludności ma priorytet przed innymi potrzebami, jeśli więc gmina wystąpiłaby o zezwolenie, miałyby w przyszłości duże szanse odzyskać ujęcie na Leśniance. Prawdopodobnie to skłoniło Browar Żywiec do podpisania porozumienia i poszukiwań alternatywnych rozwiązań, zapewniających niezależne źródło wody.

W zeszłym roku browar uzyskał nowe zintegrowane pozwolenie do 2014 r., obejmujące m.in. pozwolenia na ujęcie w Oстрыm, ujęcie na Sole oraz na trzy studnie głębinowe. Zawiera ono także osobne pozwolenia wodno-prawne na poszczególne ujęcia, m.in. na Leśniance, które jest ważne do 2007 r. Według zapewnień wójta gminy Lipowa, wniosła ona swoje zastrzeżenia, gdy toczyło się postępowanie o to zezwolenie w starostwie powiatowym w Żywcu – nie zostały one jednak uwzględnione. Tymczasem ustawa „Prawo wodne” (Dz. U. 2001.115.1229) wyraźnie mówi: „Art. 123 § 1. Jeżeli o wydanie pozwolenia wodnoprawnego ubiega się kilka zakładów, których działalność wzajemnie się wyklucza z powodu stanu zasobów wodnych, pierwszeństwo w uzyskaniu pozwolenia mają zakłady zaopatrujące w wodę ludność...”. Dlatego też takie zapewnienia wójta nie brzmią zbyt wiarygodnie, a sama postawa władz lokalnych budzi wątpliwości. Niepokojąca jest też postawa przedstawicieli starostwa powiatowego w Żywcu, którzy na spotkaniu w dniu 19 maja wprost powiedzieli mieszkańcom gminy, że ci ostatni „nie mają szansy na ujęcie na Leśniance, bo browar jest mocniejszy i w razie czego się odwoła i wygra”.

Cały problem w tym, że ewentualna budowa tego zbiornika retencyjnego zniszczy kilka hektarów cennego lasu łęgowego, piękny przełom potoku Leśnianka, zablokuje możliwość przemieszczania się zwierząt utartymi dotąd szlakami, uniemożliwi migrację ryb w górę potoku, odstraszy turystów i spacerowiczów, a także spowoduje konieczność wybudowania dwóch nowych dróg stokowych – co z kolei przyczyni się do erozji zboczy położonych powyżej zbiornika.

Dolina Ostrego. Fot. Radosław Szymczuk

Należy brać pod uwagę także to, że Dolina Ostrego znajduje się na terenie fliszowym – predestynowanym do powstawania osuwisk. Świadczy o tym m.in. nazwa „Las Zwaliska”, dotycząca zboczy góry Równia na północny wschód od planowanego zbiornika. Na północny zachód od doliny, poniżej Hali Jaskowej znajduje się potężny rów osuwiskowy tzw. „Zbójnicki Wąwóz”. W sąsiedniej dolinie potoku Twardorzeczka znajduje się rezerwat „Kuźnie”, chroniący m.in. rozległe osuwiska. Obiekty te świadczą o skali ruchów masowych w tych formacjach geologicznych. Budowa zaporowego zbiornika wodnego w tym miejscu i związane z tym zmiany poziomu wód gruntowych mogą być powodem uruchomienia, reaktywacji lub zintensyfikowania powierzchniowych ruchów masowych. Budowa nowych dróg leśnych wokół zbiornika oraz związane z tym procesy (podcięcie stoków i zachwianie ich stateczności, likwidacja szaty roślinnej) zwiększa ryzyko uruchomienia osuwisk. Osuwiska te mogą spowodować katastrofę w sposób bezpośredni (zniszczenie zapory) oraz pośredni (po zejściu osuwiska do zbiornika powstanie fala, która może przelać się przez koronę zapory). Położenie projektowanego zbiornika powyżej obszarów o znacznej intensywności zabudowy oraz w małej odległości od tych terenów, niesie za sobą powstanie ryzyka poważnych skutków w razie awarii zapory. W 1963 roku w Vajont w południowych Włoszech wielkie osuwisko, które zeszło do zbiornika zaporowego, spowodowało powstanie fali, która przelała się przez koronę zapory i spowodowała śmierć 3000 ludzi. Zniszczeniu uległo kilka miast i wsi w dolinie Piawy.

Negatywną opinię na temat inwestycji po spotkaniu z samorządem gminy Lipowa, projektantami inwestycji i przedstawicielami Browaru Żywiec wydała Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego. W swojej opinii Rada napisała: „Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego na posiedzeniu w dniu 14 kwietnia 2005 r. negatywnie opiniuje wniosek w sprawie zmiany przeznaczenia gruntów leśnych na cele nierolnicze i nieleśne, zlokalizowanych w gminie Lipowa w związku z planowaną budową zbiornika retencyjnego na potoku Leśnianka. Uzasadniając stanowisko, Wojewódzka Rada Ochrony Przyrody wskazuje na walory przyrodnicze i

krajobrazowe terenu doliny, sprzeczność planowanej inwestycji z obecną i przyszłą funkcją tego obszaru, w kontekście przepisów dyrektywy siedliskowej i ustawy o ochronie przyrody (proponowany obszar Natura 2000). Budowa zbiornika będzie stanowić poważną ingerencję w środowisko przyrodnicze doliny, może zapoczątkować fragmentację zwartego kompleksu leśnego, co spowoduje jego dalszą degradację i pogorszenie stanu siedlisk przyrodniczych do objęcia ochroną naturą”.

Do projektu negatywnie odniosła się także Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych z Katowic oraz Rada Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego”. Browar Żywiec i gmina Lipowa nie zaakceptowały tych opinii i rozpoczęły lobbing w sprawie budowy zbiornika. Przekonują, że zbiornik ma chronić okolicę przed powodzią i jest jedyną szansą na wodę pitną dla mieszkańców gminy, a brak zgody na jego budowę byłby marnotrawieniem ogromnych pieniędzy obiecanych przez Grupę Żywiec SA. Pod takim naporem argumentów, nikt nie zwraca uwagi na fakt, że prawdziwego zagrożenia powodzią nigdy w Lipowej nie było...

Lokalna społeczność potrzebuje wody pitnej, jednakże jej dostarczenie może być zrealizowane w bardziej neutralny dla przyrody sposób, podobnie jak czynią to sąsiednie gminy. Faktycznym powodem budowy zapory i zbiornika są potrzeby Browaru Żywiec – pięciokrotnie wyższe od potrzeb całej gminy. Obecnie istniejące ujęcie na potoku Leśnianka pokryłoby w całości zapotrzebowanie gminy Lipowa.

Browar Żywiec posiada zezwolenie wodnoprawne na kilka innych ujęć wody, w tym kilka studni głębinowych. Jeżeli zdecyduje się zwrócić gminie istniejące ujęcie na potoku Leśnianka i przeznaczy obiecaną na zbiornik kwotę 25 mln zł na poszukiwanie alternatywnych źródeł wody, z całą pewnością ochroni dolinę i występujące tu rzadkie siedliska. W przeciwnym razie Grupa Żywiec SA w pełni zasłuży na niechlubny tytuł barbarzyńcy polskiej przyrody.

Przez wiele lat Dolina Ostrego była intensywnie wykorzystywana jako obszar rekreacyjny i turystyczny przez tysiące ludzi z całego regionu, zwłaszcza w czasie weekendów i wakacji. Wzdłuż malowniczej doliny potoku Leśnianka, w części proponowanej do zalania, Nadleśnictwo utworzyło ścieżkę edukacyjną z kilkoma miejscami odpoczynku. W lecie w potoku kąpią się dzieci, a jego brzegi służą wypoczynkowi całych rodzin. Natomiast zimą dolina przyciąga amatorów kuligów i nart biegowych. Przy wylocie doliny znajduje się mały hotel, restauracja, kawiarnia, oraz pensjonaty i gospodarstwa agroturystyczne. Wynajem pokoi wczasowiczom jest istotnym źródłem dochodów dla właścicieli kwater.

Dolina potoku Leśnianka to niezwykle miejsce, gdzie różnorodna działalność ludzi współgra z ceną przyrodą. Budowa zapory i zbiornika w sercu doliny zakłóci tę koegzystencję, powodując jednocześnie dewastację rzadkich i chronionych siedlisk wielu cennych gatunków. Dlatego w celu ochrony doliny przed tą inwestycją powstała w połowie maja br. „Koalicja na rzecz ratowania Doliny Ostrego w Lipowej”, w skład której weszły beskidzkie organizacje ekologiczne: Klub Gaja, Stowarzyszenie dla Natury „Wilk” i Pracownia na rzecz Wszystkich Istot.

Radosław Szymczuk

Przy opracowaniu artykułu wykorzystano materiały przygotowane przez Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”.

Kolumna „Śląsk” jest dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki

Wodnej w Katowicach.